

Marija Snežna Benedičič | gimnazijski program, 3. in 4. letnik,
Škofijska klasična gimnazija, Ljubljana

Mentor | mag. Andrej Bartol

Bogat je tisti, kdor je zadovoljen s svojo usodo

Drami *Pigmalion* irskega pisatelja Georga Bernarda Shawa in *Pod Prešernovo glavo* slovenske avtorice in kritičarke Alenke Goljevšček Kermauner sta nastali v različnih časovnih obdobjih in kulturnih prostorih, vendar pa je obema skupna njuna aktualnost, kritična ost ter obilica humorja.

V obeh dramah srečamo tudi dramske junake, ki se na različen način srečajo z izzivi svojega časa in okolja ter so pri tem bolj ali manj uspešni.

V Shawevem »romanu v petih dejanjih«, kot jo je označil avtor sam, sem kot najbolj močno in prepričljivo posameznico doživela Lizo Doolittle. Eliza je sprva prodajalka rož, revna, preprosta in nima veliko dobrih perspektiv za prihodnost. Po nenavadnem prvem srečanju in spletu okoliščin se začne pri gospodu Higginsu, strokovnjaku za fonetiko, učiti bolj kultivirane govorice, s katero bo prerasla svoj cockney in se predstavila kot vojvoda v visoki družbi. Po mesecih dela ji to tudi uspe in o njeni prejšnji, »pocestni govorici«, skorajda ni več sledu.

Njena preobrazba in uspeh me navdušuje zlasti zaradi časa in družbene stvarnosti, v katero je Eliza postavljena.

Angleška družba je bila na začetku dvajsetega stoletja namreč močno razslojena, govorica in lepo vedenje pa sta določala, kdo je predstavnik višjega razreda in kdo se bo moral zadovoljiti s pripadnostjo nižjemu sloju.

Eliza pa ta determinizem uspešno preseže in se s svojo preobrazbo, temelječo na izobrazbi, dvigne po družbeni lestvici. Dokaže, da so besede polkovnika Pickeringa, da gospoda misli, da »pride slog po naravi in ljudem po položaju, nikoli pa se ga ne priučijo«, resnične, in da človek na svojo usodo lahko vpliva. Poleg tega predstavlja tudi močan ženski lik, kar je še ena nenavadnost za Anglijo tistega časa, in se ne osamosvoji le v ekonomskem smislu, temveč se upa po robu postaviti tudi gospodu Higginsu ter njegovi aroganci in nesramnosti.

Zato tudi menim, da navedeni rimski pregovor za glavno junakinjo Shaweve drame ne drži. Eliza se ni kar sprijaznila s svojo usodo, želela je več, ker je verjela, da zmore več in da lahko postane vsaj prodajalka v kakšni cvetličarni, in vse to, njena odločnost, pogum in aktivizem, jo pripelje do boljšega življenja, do tega, da se postavi na svoje noge kot samostojna in svobodna ženska.

Podobno bi si upala trditi tudi za junake komedije *Pod Prešernovo glavo*, čeprav nam njen konec ne postreže s tolikšno mero optimizma. V drami me je najbolj prepričal lik profesorja slovenščine, Igorja Potočnika. Ta se namreč s svojim cinizmom in humorjem ves čas »upira« šolskim oblastem, njihovim dejanjem in je do njih kritičen. Čeprav se zdi, da se bori proti »mlinom na veter« in da je v svoji družbeni stvarnosti – v hierarhično urejenem sistemu, kjer ima vsak koga nad sabo, kjer vlada birokracija in kjer ima ta družba in njeno »višje dobro« prednost pred dobrobitjo posameznika – popolnoma nemočen, lahko vseeno vidimo njegove male zmage.

Tako se npr. postavi po robu ravnatelju, ko ta zaradi direktnih kritik vodstva šole, želi zapleniti številko letniške revije, zoperstavi pa se tudi pomočnici Mariji Bertoncelj.

Čas totalitarne oblasti, šolske reforme in poskusa uveljavitve skupnih izobraževalnih jeder mu ni naklonjen, na referendumu izražena svobodna volja učiteljev pa je obravnavana kot »napačna«, vendar ga kritičnost nikoli ne zapusti.

Še čisto na koncu, ko se že pripravljajo na selitev, doda pikro pripombo o »nevarnosti jedrskega sevanja«.

Prav zato bi tudi za osebe v drami Alenke Goljevšček trdila, da pregovor »Bogat je tisti, ki je zadovoljen s svojo usodo«, ne velja popolnoma. Morda bi bilo učiteljem res lažje, če bi se sprijaznili s tem, kar želi oblast, vendar pa so se v okvirih svojih zmognosti borili do konca in niso prodali svojega prepričanja, kot lahko vidimo v primeru tovariša Lojzeta Hribernika.

Menim, da prav taka nekonformistična drža človeka obogati bolj kot vdanost in sprijaznjenost s svojo usodo.

V obeh komedijah tako avtorja predstavljata družbeno stvarnost, ki je odslikava nekega resničnega časa in prositora.

Očitno so nekatere dramske osebe nastale na podlagi resničnih ljudi, kar potrjuje zapis D. T., ki se je prepoznal v liku Alfreda Doolittla. Pisec Doolittla spretno in resnično označi – v Elzinem očetu namreč zares lahko prepoznamo »duhovitega lumpa, šaljivca, ki jemlje tisto, kar ni njegovo.«

Smetar iz Shaweve komedije se namreč spretno pojavi takrat, ko v bližini svoje hčere zavoha lahek zaslužek in možnost spletkarjenja ter to tudi s pridom izkoristi, čeprav mu za lastno hčer ni kaj dosti mar. Zares se družbeno preobrazi, spleza po družbeni lestevici, dobi veliko vsoto denarja in se popolnoma preobrazi.

Pri tem pa ostane »barabin« in prezira »moralo srednjega razreda«, ki mu narekuje, da morajo sedaj drugi delati zanj – za denar, on pa mora živeti za druge in ne zase.

Tega ne mara, a vseeno uživa v denarju, ki ga bo obvaroval ubožnice na stara leta.

Tako menim, da je pisec D. T. gospoda Doolittla dobro zajel in da so navedene trditve resnične.

Obenem se mi tudi zdi, da uporaba »živega modela« na Shawevo komedijo nima negativnega vpliva, ter da, v vsej avtorjevi pisateljski spretnosti, kvečjemu poveča dramsko prepričljivost. Shaw Alfreda Doolittla namreč ne smeši in ne kritizira ter ga ne predstavlja črno-belo, s čimer se izogne tipizaciji osebe.

Ravno nasprotno, nekdanji smetar je pozitiven, močan lik, eden od nosilcev dramatične ideje in družbene kritike, zato se mi zdi, da tovrsten »udor v zasebnost« gospoda D. T. ni nekaj slabega.

Tako vidimo, da tako *Pigmalion* kot tudi *Pod Prešernovo glavo* nagovarjata gledalca neposredno, včasih do te mere, da se sam v igri prepozna.

Obe drami pa občinstvo nagovarjata tudi z zanimivo snovjo in prepričljivim koncem, s čimer sta povezana tudi naslova obeh del.

Kratkočasna žaloigra Alenke Goljevšček nosi zanimiv naslov *Pod Prešernovo glavo*. Naslov je primeren, saj se celoten zaplet odvija na neki ljubljanski gimnaziji, ki se trudi, da bi v času prehoda v usmerjeno izobraževanje postala šola s kulturnološko usmeritvijo ter po novem nosila ime največjega

slovenskega pesnika, Franceta Prešerna. Ob tej priložnosti naj bi tudi dobili kip pesnikove glave, ki bi spominjal na novo podobo in usmeritev šole.

Žal pa dijaki in profesorji »pod Prešernovo glavo« ne ostanejo dolgo.

Na koncu se morajo namreč odpovedati novemu imenu in se združiti s kovinarji, ker jim tako narekuje oblast, ki se ji ne morejo zoperstaviti – njihov poskus z referendumom se namreč klavrno konča.

Ob selitvi v nove prostore se tako kip Prešernove glave ne seli z njimi, zaradi česar tudi sam naslov drame deluje nekoliko komično in kritično opozarja na mačehovski odnos do kulture.

Podobno nepričakovanemu zapletu smo priča tudi v *Pigmalionu*. Antični mit o kiparju, ki si je, razočaran nad ženskami, izdelal lasten kip popolne ženske, ima srečen konec – *Pigmalion* poljubi svojo stvaritev in ta oživi, njuna ljubezenska zgodba je tako srečna. Konec Shaweve istoimenske komedije, osnovane prav na tem mitu, pa ni tako romantično srečen, čeprav je pogosto kot tak napačno interpretiran. Higgins se s svojo »stvaritvijo«, učenko Lizo ne poroči, saj si ona želi ljubeznivosti in pozornosti, ki pa ju Henry ne more dati, zato se raje odloči za pozornega in ljubečega Freddyja.

Shaweve komedija je tako nekakšen »antimit«, edina romantičnost pa je tista v pravem pomenu besede – romantičnost, ki predstavlja nekaj težko verjetnega, nedosegljivega, nemogočega.

Že po razpletu snovi in po vseh opisanih likih, odnosih in družbeni stvarnosti torej vidimo, da sta obe deli tako vse prej kot enostavni; ampak sta kompleksni in večplastni, vsako na svoj način pa je tudi kritično in aktualno za sodobnega bralca ali gledalca.

Obe sta doživeli številne uspešne uprizoritve v slovenskem kulturnem prostoru, kar ravno tako kaže, da sta obe aktualni.

Pigmalion tako opozarja na družbeno razslojenost in iluzijo, da smo ljudje s tem deterniminirani, hkrati pa poudari pomen izobrazbe za vsakega posameznika, kar seveda lahko prenesemo tudi v naš svet. Kljub temu pa se ne bi popolnoma strinjala s trditvijo, da je *Pigmalion* lažje aktualizirati kot žaloigro *Pod Prešernovo glavo*. Slednja je namreč lahko še posebej blizu slovenskemu občinstvu, saj govori o času in prostoru, ki sta bila – še ne dolgo nazaj – naš čas in družbena stvarnost.

Na to kaže tudi dejstvo, da je bila ta »kratkočasna žaloigra«, pote, ko je bila v sezoni 1984/85 prvič uprizorjena na odru, kar 150-krat zapored razprodana.

Zdi se mi, da to ni le zato, ker nam je čas tovrstne nedemokratične oblasti in njenega delovanja bližje od razslojenosti angleške družbe, temveč tudi zato, ker se gledalec lažje poistoveti z dramskimi liki.

Ti namreč niso prikazani črno-belo, temveč so večplastne osebnosti, vsak s svojimi uspehi, a tudi padci, osebnimi tragedijami. Tak je npr. Aleksander Dimnik, prav nič človeški, hkrati pa doživi osebno tragedijo, ko ga spregleda in zani-

čuje lasten sin. Mislim, da je ravno to gledalcem blizu, da to lahko razumejo in preko tega lažje razumejo tudi specifičnost drame, ki torej ni le kritika, temveč tudi prikaz življenja navadnih ljudi v določenem času in prostoru.

Poleg tega pa k pozitivnemu sprejemu drame prispevajo tudi številni komični elementi – Igorjeve pripombe, učitelj Gedža, Lojzetova pokončnost in neomajnost ter paranoja Marije Breclj.

Čeprav imamo elemente komedije tudi v Pigmalionu, pa se mi zdi, da je tu besedna komika nekoliko bolj neposredna in zato bolj prepričljiva.

Svarun Čelan | srednji strokovni programi, 3. in 4. letnik, PTI, ŠC Ptuj,

Elektro in računalniška šola

Mentorica | **Mojca Patekar**

Oba avtorja, ki smo ju prebrali, sta v samem vrhu lastne palete ustvarjanja. Alenka Goljevšček, ki je s svojim znanjem filozofije in še posebej psihologije ustvarila vse te osebnosti v drami Pod Prešernovo glavo in George Bernard Shaw, drugi za Shakespearom, ki je s svojim znanjem, ki ga je pridobil v Londonu, naredil jezikovni oris vseh oseb. Alenka Goljevšček se je s pravilnim psihološkim udejstvovanjem dodobra izognila kakšnemu drugemu žanru njene drame, ki jo imamo za kratkočasno žaloigro, a hkrati je s pravilnim navajanjem zgodovine dosegla, da so to kratkočasno žaloigro kritizirali ljudje, ki tega ne razumejo – ali pa razumejo in si zatiskajo oči pred strahom in dejstvom, da je popolnoma vse namenjeno »tistim tam gor« – po besedah Toneta Peršaka.

Pri Shawu pa se lepo vidi vpliv Ibsena in tudi vpliv njegovega udejstvovanja globoko v koreninah politike, saj tiste stvari, za katere so prisegli, da so takšne zato, ker pač so iz zgodovinskih dogodkov, obrne na glavo in si celo upa obrniti na glavo antični mit kiparja, s čimer je navdušil tako mene kot ostale bralce.

Če se najprej posvetim Shawu, bi rad povedal to, da je Elza Doolittle zares izjemna ženska – lahko bi celo rekli »uspešno – neuspešno« ekspešimist. Ta gospa je bila že od nekdaj nadarjena za določene aspekte sveta, a v prodajanju rož teh vrlin ni mogla dodobra izraziti. Šele s pomočjo profesorja

je postala nekaj več, začela se je zavedati same sebe in tako je spoznala, da je ona le del stave in ne Elza kot oseba. Zato pravim, da je ta eksperiment resda uspešen, a hkrati je ta motiv povzročil velik odmik od antičnega, klasičnega mita. Ljubezen in odnos med profesorjem in Elzo, saj je bil mit moderniziran.

Zame je zanimivo to, kako je navkljub vsemu temu znanju fonetike Elza še vedno propadla, v celoti nesestavljena duša, ki ni zadovoljna s tem, kar je postala zaradi Pickeringa in profesorja.

A Shaw je vseeno vpeljal pojem ženske emancipacije in tako je povzročil, da je našla svojo usodo – svojo cvetličarno.

Pri kratkočasni žaloigri se osebe vrtijo okoli rdeče niti – »tisti tam gor«. Oseba oz. osebnost v drami, ki mi je bila zelo všeč, saj je podobna Shawevi temi, njeni nepoznani psihološki plati, je Dimnik.

Z vsemi temi leporečji, floskulami in zapletanjem v neskončno vrsto Dimnik doseže moč in vpliv. Torej se ideja fonetike tukaj ponovi. A ker je vpet v hierarhijo oblasti, ne more biti zadovoljen s svojo usodo, saj te končne želje v resnici nima. Morda se ta moja ugotovitev veže na neskončne komplikacije pri njegovem govoru, saj on sam ne ve, kaj bi točno rad – za razliko od Elze Doolittle.